

جایگاه نظریه اختیار فرهنگستان در میان نظریات مشهور

۱. ریشه تقسیم آراء در نسبت جبر و اختیار به تعریف از «واقعیت» باز می‌گردد.
۲. «واقعیت چیست؟» فلسفه حاکم بر تعریف اختیار است.
۳. اختیار هم یکی از «هستی‌ها» یعنی یک «واقعیت» است.
۴. این که چه تعریفی از «واقعیت» داشته باشی تعیین می‌کند که اختیار را چگونه تعریف کنی.
۵. سازگارگرایان و ناسازگارگرایان تک‌ساحتی بر یک «واقعیت» واحد تکیه می‌کنند.
۶. ناسازگارگرایان دوساحتی به دو نوع مختلف از «واقعیت» معتقدند.
۷. تقسیم مفیدتر این است: معتقدین به اشتراک معنوی وجود (واقعیت) و معتقدین به امکان اشتراک لفظی وجود.
۸. معتقدین به اشتراک معنوی «هستی» نمی‌توانند «علیت» را نادیده بگیرند، پس آن را مبنای هست شدن می‌دانند.
۹. سازگارباوران «اختیار» را در ضمن «علیت» و در مسیر تحقق آن توجیه می‌کنند.
۱۰. ناسازگارباوران تک‌ساحتی نیز شکافی در جریان «علیت» می‌جویند، تا «اختیار» را در ضمن آن مندرج کنند.
۱۱. در این میانه فقط ناسازگارباوران دوساحتی هستند که «وحدت هستی» را برنمی‌تابند و در گروه دوم، یعنی معتقدین به امکان اشتراک لفظی وجود و هستی و واقعیت داخل می‌شوند.
۱۲. استاد حسینی (ره) در دسته نخست جای دارد و معتقد است توصیف واقعیت نمی‌تواند بر دو پایه استوار باشد.
۱۳. این «وجه واحد» از واقعیت هم نمی‌تواند بر اساس علیت تعریف گردد، زیرا قطعاً به جبر منتهی می‌شود.
۱۴. اگر بر «مطلق اختیار» هم متکی باشد به صُدفه منجر می‌شود.
۱۵. چه ماهیت مبنای توصیف واقعیت باشد و چه وجود و چه ترکیبی از آن دو و چه اتم و ذرات بنیادی، تا وقتی واقعیت به «ذوات» منفصل از هم توصیف شود، از جبر رها نمی‌شویم.
۱۶. «ذوات» برای پیدایش، نیاز به توصیف علی از جهان دارند که خلقت دفعی را توجیه نماید.
۱۷. توصیف ذاتی با حرکت تدریجی و تغییر سازگار نیست.
۱۸. توصیف ذوات متباین بر اصل امتناع اجتماع نقیضین منطقی بنا شده و امکان تأثیر و تأثر و فعل و انفعال را از واقعیت می‌گیرد.
۱۹. استاد حسینی (ره) «ربط تعلقی فاعلی» را توصیف صادق از واقعیت می‌داند.
۲۰. «فاعلیت» به عنوان مبنای توصیف واقعیت می‌تواند تغییر و حرکت را توجیه کند.
۲۱. فاعلیت بر «نظام اراده‌ها» استوار است.
۲۲. اراده‌ها تحت علیت عمل نمی‌کنند، بلکه بر تأثیر و تأثر متکی هستند و در آن‌ها کسر و انکسار راه دارد.
۲۳. «فاعل واحد» دلیل هماهنگی شده و از صُدفه جلوگیری می‌کند.
۲۴. بر این اساس، اگر چه می‌توان استاد حسینی (ره) را در دسته ناسازگارباوران قرار داد، ولی با تغییر مبنای فلسفی، اساساً چنین دسته‌بندی‌ای ضرورت پیدا نمی‌کند، زیرا توصیف از واقعیت تغییر کرده و دیگر بحثی از سازگاری و ناسازگاری در بین نیست. صورت مسأله عوض شده است.
۲۵. اگر تأثیر اتکا بر سازگارباوری و ناسازگارباوری در دسته‌بندی علوم، عده‌ای را معتقد به تفاوت بنیادین علوم طبیعی با علوم انسانی نموده بود و عده‌ای دیگر را به حکومت علوم طبیعی بر علوم انسانی، یا علوم نظری بر علوم رفتاری و عملی، نظریه استاد حسینی (ره) تمام علوم را «انسانی» توصیف کرده و «اختیاری» معنا می‌کند. بنابراین حتی نظریات ریاضیات و فیزیک هم تابع اختیار بشر است و قابل ارزش‌گذاری اخلاقی‌ست.

تعریف منطقی اختیار به وجودی که تحت ضرورت نسبت عمل نمی‌کند

تعریف اختیار به له آن فاعل و له آن لایفعل

تعریف اختیار به امکان فعل و ترک‌ده؛ امکان اطاعت و عصیان

تعریف اختیار به حاکمیت بر ربط

تعریف اختیار به تعلق به ولایت؛ طلب تصرف

تعریف اختیار به تقیض کیفیت؛ سلب کیفیت‌های متعدد

تعریف اختیار به محصول کیفیت؛ اصل گرفتن کیفیت در اختیار

تعریف اختیار به منشأ کیفیت؛ محصول بودن کیفیت برای اختیار

تعریف شخص مختار به اختیار به علاوه کیفیت

اختیار به عنوان اساس پیدایش نسبت‌ها و تناسبات حیثی

دارای اختیار بودن جمیع مراتب ولایت

قابل تعریف نبودن اختیار بدون تعریف فاعلیت و ولایت

ضرورت تعریف اختیار به نحو غیرتقریضی و غیرجبری

اصل بودن اختیار در جهت‌گیری بشر

تعریف اختیار به طلب نیابت و طلب تصرف و تعلق به ولایت

قدرت بر طلب؛ نازل‌ترین تعریف برای اختیار

تعریف اختیار به طلب ولایت و نیابت؛ طلب نیابت ملکوتی یا طلب نیابت حیوانی

تعریف اختیار به طلب تصرف در سایر موجودات

امکان تصرف قدرت‌طلب در عینیات؛ به واسطه امداد شدن

اختیار به معنای قدرت بر جعل و خلق

تعریف شدن جبر در ذیل اختیار؛ در تعریف اختیار به طلب نیابت و خلافت

ناسازگاری علیّت تجریدی با علم، تغییر و تغایر

ناسازگاری علیّت انزاهی با مسأله تغییر و تدریج

تناقض اختیار و علیّت در صورت مطلق و تجریدی تعریف کردن آن‌ها

ناسازگاری علیّت تجریدی با تمامی تعاریف اختیار

عدم امکان تعریف حرکت در صورت تجریدی دانستن علیّت

ناسازگاری ذاتی اختیار با علیّت و جریان نسبت و تناسب

متناقض بودن علیّت و اختیار با یکدیگر

عدم امکان تفسیر علیّت در صورت قائل شدن به اختیار

عدم امکان تعریف اختیار تحت علیّت؛ به دلیل منتهی شدن تمام افعال به واجب تعالی

عدم منافات اختیار به معنای طلب ولایت با علیّت

ضرورت وجود رابطه علیّت به معنایی غیرتجریدی و غیرانزاهی

ناسازگار بودن علیّت و اصالت کیفیت (اصالت وجود و ماهیت) با جبر ساکن

تعریف شدن علیّت و چرایی به نسبت اختیارات با یکدیگر؛ در تعریف اختیار به طلب نیابت

معلّل بودن فاعلیت به معنای منتهی شدن خصوصیت به ذات

بروز هرج و مرج و بی‌قانونی در صورت تقیض بودن اختیار با کیفیت

صحیح بودن احتمال محصول بودن کیفیت برای اختیار؛ اختیار موجود کیفیت

عدم امکان تعریف اختیار بر مبنای اصالت ماهیت؛ به دلیل اصل بودن کیفیت در آن

ناسازگار بودن علیّت و اصالت کیفیت (اصالت وجود و ماهیت) با جبر ساکن

معلّل بودن فاعلیت به معنای منتهی شدن خصوصیت به ذات

عدم امکان تعریف اختیار بر مبنای اصالت وجود؛ به دلیل نفی هر گونه دوئیت

عدم امکان تعریف اختیار بر مبنای ترکیبی اصالت ماهیت و اصالت وجود

اعتراف آخوند خراسانی بر ناسازگاری مابین فلسفی موجود با اختیار

نا توانی اصالت ماهیت و وجود در تعریف جبر در حرکت

عدم امکان جمع منطقی میان اصالت ماهیت و اصالت وجود با اختیار

تلاش فلاسفه مسلمان برای جمع عرفی میان اختیار و مبنای فلسفی خود؛ به دلیل پذیرش تبعیدی اختیار

نا توانی فلاسفه و متکلمین از پاسخ دادن به شبهه جبر آور بودن علم خداوند نسبت به اعدال اختیاری بشر

صحت استناد به وجدانی بودن اختیار؛ به عنوان دلیل ذکر شده از سوی متکلمین در اثبات اختیار

اصل بودن حکمت عملی نسبت به حکمت نظری؛ در اثبات وجدانی اختیار

حکومت حکمت عملی بر حکمت نظری؛ به دلیل صحت عقاب افعال نظری؛ مانند: مطالعه کتب ضلال

مربوط بودن اختیار به حکمت عملی و ناسازگار بودن آن با حکمت نظری

مربوط بودن اختیار به حکمت عملی؛ به دلیل هم‌منبع نبودن آن با ضرورت و امتناع منطقی

تبعیت ضرورت و امتناع از اختیار و عدم تبعیت اختیار از ضرورت و امتناع

سه احتمال در تعریف اختیار

نسبت کیفیت در تعریف اختیار

تعریف اختیار

اصلی بودن نظام ولایت در پیدایش و توسعه اختیار

تعریف اختیار به التعلق بالولایه؛ تعلق به ولایت

تنافی اختیار و علیت

عدم منافات اختیار با علیت غیرتجریدی

تنافی اختیار با اصالت ذات و کیفیت

طبقه‌بندی پیش‌ها

تعداد خاورین پیش‌ها 109 مورد

محوریت اختیار

تبیث علم و آگاهی از اختیار

نیاز حصول تدریجی علم به اختیار

تحقق اختیار همراه با علم اجمالی و متأخر بودن تبیین علم اجمالی نسبت به اختیار

تبییث آگاهی از اختیار

از شتون یکدیگر بودن علم و اختیار و عدم انفکاک آن دو از هم

بازگشت تمامی مفاهیم و نسبت‌ها به اختیار، بر مبنای تعریف اختیار به طلب نیابت و خلافت

امکان رشد تمامی علوم و زیاده و نقصان؛ به دلیل حضور و تأثیر جهت اختیار در آن‌ها

نیاز به پیامبر در ابلاغ و سرپرستی؛ در صورت وجود اختیار

ضرورت وجود اختیار برای تحقق پرستش

ضرورت اعطای اختیار به مخلوق، در صورت خلق او به عنوان خلیفه

ادراک وجدانی عدل و ظلم؛ دلیل بر اختیار

وجود ابتهاج و اضطراب؛ دلیل بر اختیار

محال بودن تغییر در وضعیت جبر محض و تفویض محض

ضرورت پیدایش قاعده‌های مختار برای اشتداد پرستش خداوند در قالب نظام

محال بودن تغییر در وضعیت جبر مطلق

تعریف قرب الی الله به توسعه اختیار از طریق شکر منعم

محال بودن تحقق حرکت در صورت عدم وجود اختیار

توسعه اختیار و افزایش آزادی و تقرب، از طریق بهینه شرایط با اختیار نمودن جهت الهی

قدرت انسان بر تغییر حالات و حساسیت‌های خود؛ به دلیل ذاتی نبودن آن‌ها و تبییث از اراده و اختیار

تعریف نور به اختیار؛ به عنوان هدامت‌کننده تعلقات روحی

اصل بودن اختیار در پیدایش قدرت و تحقق کیفیت

اختیار به معنای انتخاب جهت؛ پیش از تحقق آگاهی

انتخاب به معنای سنجش دو راه موجود با یکدیگر؛ پس از تحقق آگاهی

محل نزاع نبودن «انتخاب» بین مادیون و الهیون؛ در دعوی جبر و اختیار

متوجه بودن نزاع جبر و اختیار به ریشه تحقق انتخاب؛ یعنی منشأ داهی و طلب

تفاوت انتخاب به معنای بهینه‌گزینی با اختیار به معنای حاکمیت بر جهت

اختیار به معنای حاکمیت بر قانون و تفاوت اساسی آن با انتخاب

انتخاب به معنای گزینش و شباهت آن به فعالیت نرم‌افزاری رایانه

اصل بودن اختیار نسبت به انتخاب

تفاوت اختیار با انتخاب و گزینش

جریان انتخاب در لوازم ذات، در مقابل جریان داشتن اختیار فراتر از ذات و ذاتی

تبییث «اشعه» از اختیار انسان؛ به عنوان مبنای علم فیزیک در تشریح، ترموج و تجسد

حضور اختیار انسان در سطح مولکولی، با توجه به تبییث اشعه از اختیار انسان

جبری بودن تعریف اختیار در فلسفه‌های غربی؛ به دلیل مادی معنا شدن آن، شبیه بهینه‌سازی نرم‌افزار رایانه

تأثیر اختیار در رابطه میان مولکول و سلول، با توجه به دخالت اختیار در ساخت تئوری

تعریف زیست‌شناسی و فیزیک حیات به فیزیک عملکرد اختیار

فیزیک حیات به مثابه علم مطالعه قاعده‌مند و ریاضی‌شده رفتار اختیار

مطلق نبودن امداد برای قدرت‌الطلب و محدود بودن آن به مشیث باله

عدم امکان مخالفت اختیار با مراتب اشتداد عالم

عدم امکان تناقض اختیارات در مراتب مختلف؛ با تعریف اختیار به طلب ولایت

مقیّد بودن اختیار نسبت به مشیث الهیه

بازگشت اختیار به فاعلیت ترکیبی عبد و حضرت حق

مقیّد و محدود بودن اختیار به شاء منصب بالاتر

محدود شدن آزادی و اختیار در صورت کاهش حضور اختیاری در بهینه

ملحق شدن سایر اختیارات، در مسیر توسعه اختیار

مطلق نبودن حول و قوه اختیار و محدود بودن نسبت به اختیار بالاتر

نیاز اختیار به بستر و زمینه برای ظهور و پیدایش

قدرت‌الطلب؛ عنوان نازل‌ترین مرحله اختیار در شناخت‌شناسی

تقسیم اختیار به سه طبقه: محوری، تصریفی و تبیی

اختصاص اختیار محوری به فاعلیت حضرت حق و معصومین(ع) به عنوان اولیاء بقم

محوریت اختیار حضرت حق در تکوین عالم

محوریت اختیار معصومین(ع) در تاریخ

اختصاص اختیار تصریفی به انسان و جامعه و اختیار تبیی به غیرانسان

حضور اختیار یک انسان در اختیار دیگری، در جهت پیدایش موجودات تبیی

سه عنصر «سرعت، دقت، تأثیر» به عنوان شاخصه‌های توسعه اختیار در نظام کثرت اختیارات

محدودیت اختیار

سطوح اختیار